

DISSERTATIONIS,
DE
BIBLIOTHECARIIS
ACADEMIÆ ABOËNSIS,

PARTICULA DUODECIMA.

QUAM,

ANN. AMPL. PHILOS. ORD. AURAICO,

publico examini,

in Auditorio Jurid. die xxv Maji a. MDCCCXXVII,
h. p. m. f.

PRÆSIDE

Mag. FREDR. WILH. PIPPING,

*Hist. Litter. Prof. Publ. Ord. & Biblioth. Acad. Præfecto,
Imp. Ord. de S:to Wladimiro in IV:a Classe Equite,*

PRO SUMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBUS,

modeste subjicit

SVENO NICOLAUS HOUGBERG,
Wiburgensis.

ABOÆ, typis FRENCKELLIANIS.

7.

THESES.

I.

Inter infinitas inexhausti ingenii humani inventiones summum locum, si ab arte scriptoria disceseris, sine dubio obtinet Typographia. Fuere scilicet & adhuc sunt hujus artis fructus tot tamque multifarii, ut vix animo concipi omnes, multo minus satis æstimari possint.

II.

Idem forte inventio hæcce experta esset fatum ac multæ aliæ, quæ inde ab incunabulis aut in odium aut in contemtionem hominum propter novitatem venerunt, nisi in illa incidisset tempora, quibus tenebras ignorantiae spississimas ex plurima orbis occidentalis parte novum litterarum lumen jam fugaverat,

III.

Plurimum adeoque debet Typographia studio, eodem tempore flagrantissimo, opera veterum Græcorum & Romanorum in lucem proferendi, colligendi atque explicandi, quo fervente periculum cum non esset ne prelum materia deficeret, in maxima parte Europæ radices cito fixit uberrimosque tulit fructus.

IV.

Quemadmodum autem studio huic litterarum antiquarum, quod homines illius ætatis ceperat, tribuendi sunt progresus Typographiæ primi tam celeres, ita facile ab altera parte est perspectu, haud diu potuisse vigere illud, nisi eidem nutriendo materiam hæc præbuisset. Quod si deferbuisset, tenebras ignorantiae & superstitionis prorsus discutiendi & impedimenta culturæ omnia removendi spes simul abiisset.

V.

Conjunctis igitur viribus contulerunt & Typographia & studium antiquitatis recreatum ad promovendas scientias & ad animum humanum omnino colendum. Nec altera alterius subsidio destituta generi humano conducere satis valuisset,

suspicionem autem orta id agi, ut STODIO Pastoris ordinarii quoque jure succederet, non tantum monitus est a Consistorio Ecclesiastico ne in fraudem Facultatis Theologicæ, cujus quippe propria putabatur ea ecclesia, speraret talia, sed fidem etiam dare coactus, vocationem legitimam probe se opperiturum (III). Attamen, aut tali promisso standum non esse, aut summam ejus completam existimans, dummodo negatam aperte non appeteret provinciam, et si votis eorum cedens, quorum esset Pastorem vocare, ultro oblatam neque recusaret, ab eodem tempore spem successionis illius aluisse videtur, multorum errorum acerrimæque discordiæ semen fructuosissimum. Non enim tantum STODIO Nondalensibusque optantibus, quantum PETRÆO auctore, mox concoqui cœpta succedendi veniam spectantia consilia, & tabella d. 10 Jul. a. 1674

Q

ex.

III) Ecclesiasten Gratix Vallensem ipse, in operculo libri d. 1 Aug. a. 1673 a se comparati, ut baptizatorum, connubia ineuntium atque extinctorum in ecclesia ea inferendis quotannis inserviret indicibus, nomen ac titulum suum memoriæ mandans, se appellavit, & in Protocollo Consistorii Ecclesiastici Aboënsis a. 1673 exstat, d. 4 Jun. "M. Andreas Petræus begiärte ordineras att blifva sin Svärfaders Vicarius i Nondala uthi hans svagheet; Rf. Ordination vardt honom bevilliat och sade R. ds Dn. Episcopus honom derjempte, att icke han måtte tänkia på succession i Nondala, efter den försambl. under Theologiska Faculteten är anslagen", nec non d. 7 ejusd. mensis: "Prof. M. Andreas Petræus bleef ordinerat. och lofvade han gierna afbjda en laglig kallelse". Quæ eadem e Protocollo a Notario Consistorii GABRIELE LAURÆO postea descripta his reddit schedula: "A:o 1673 d. 7 Jun. ordinerades Physices Professor M. And. Petræus, så förhöllts honom, at han icke skulle hafva någre tanckar på succession af Nondala Pastorat, aldenstund det under Theologiske Faculteten hörer. hvar till bemte Professor Ivarade sigh det icke göra, uthan villia altiidh en lagligh kallelse förbjda". Quibus vero rationibus usus Celeberrimus ER. MICH. FANT, *Historiolæ Litteraturæ Græcæ in Svecia Specim.* IV. pag. 106, statuit STODIUM d. 11 Jul. d. a. curam ecclesiæ genero suo per manus tradidisse, haud constat.

exarata, qua Illustrissimus Cancellarius Episcopum Dioceseos Aboënsis, Procancellarium Academiæ, Doct. S. S. Theol. JOHANNEM GEZELIUM, Seniore, rogavit, ut optatis membrorum ecclesiæ in Nondala qua par esset benignitate annuens, auxiliatricem ratione officii PETRÆO, prout de ecclesia illa optime merito, manum porrigeret (*mmm*), & diploma Regium, quo

mmm) Dubii hærentes an in recessu quid habeant loca tabellæ hujus minus perspicua quædam, unde, PETRÆO interprete, plenus Cancellarii assensus petitioni suæ ardentissimæ fluere, ex Archivo Academico depromptam eam lectorum judicio subjiciendam duximus totidem verbis: "Åhrevördige Her Biskop Synnerlige godhe Wån. Wij hafve förnummit medh hvadh önskan och godh behag Borgerskapet och församlingen i Nåndaal hafva emottagit *Profesforen* vördige och höglårde *M. Andream Petræum* till att förestå deras Guds-tienst och Kyrkiones uprättelse nu i hans Svårfaders Wördige och Höglårde *M. Martini Stodij* höga ålders och sjukdoms tiddh, hvilket han medh sijn efter församlingenes samt bemte *Pastoris* Svårfaders begiåran, begynt har att värkstelliga. Jämpte deras anmodan, att han till vijdare giordt förändring och *Succession* må der vidh handhafder blifva. Altså kunne wij inthet underlåta, af deras skiälliga ansökning, hår med till E:s Åhrevyrdigheet at inkomma, sijnventligen begiårandes, E:s Åhrevyrdigheet ville *ratione officij*, så och på församlingenes och åstabelte Svårfadrens åstundan, honom vålbemelte *M. Petræo* tillbörligen villfahra och handen råcka, helst emedan wij förnimme, han låter sig Kyrkiones bästa och Gudstienst, derstädes heelt angelågne vara. Och hvad wij E:s Åhrevördigheet der emoot till villies vara, giøre wij gerna. Befallandes för det öfriga E:s Åhrevördigheet med hvad kiärt under Guds mildrijka beskiärm, med förblifvande" &c. — Gratiam autem Episcopi *Petræo*, ut Pastoris Vicario, conciliandi animo tantum exarata esse tabulam contententibus forte magnopere non refragabimur, reputantes, magistratu ecclesiastico nunquam usum fuisse satis benigno Nostrum, ne in minutioribus quidem; quod Protocollosum Capituli sequentia, præter alia, probant loca: A. 1674 d. 8 Apr. "Opplästes Prof. *M. Petræi* bref, deruthinnan han — — — 3:o heemställer under *Dn. Epi* betänckande om icke han för en och annan ting kunde brukas i *Conistorio* som andre *ordinerade Pro-*

quo in confirmationem successionis biennio serius munitus est hic, infra exhibendum, extra omne dubium ponunt. Quæ cum Capitulo, prohibente ne detrimenti quid Facultas Theologica caperet, quæ Præbenda illa ut sua antiquo possidendi jure hucusque usa erat, invito agitentur, & initio quidem minus provenerunt, & prospere tandem decedentia Episcopum totum a PETRÆO alienarunt, adeo ut, nova deinde materia sæpius subjecta, in flammam, Academiæ quoque funestissimam, mox erumpentium inter eos inimicitiarum æternarum origo hinc repetenda sit.

Confidentis autem & difficultatum magnitudine ipsa ad audaciam excitati animi fervore agitata Nostri sinistra nulla terruerunt omnia, quominus STODIO e vivis erepto palam profiteretur, quod tacite propositum jamdudum erat. Anno igitur 1676 d. 21 Jan. scripto libello eidemque appensis tum tabella nuper commemorata Cancellarii, cum votis beati foci atque parœciæ de successionem optata conceptis, Consistorium Academicum supplex adiit, rogans ut parœcia hæc sibi, jam pridem designato Pastori, nunc concederetur (*nnn*); quod, ad

Q 2

plenio-

fesores. R. Detta omaket kan honom *admitteras* efter han år *Dn. Epi Petri* Son; och kan förordnas till ett prob på ransakningen i *Loimjoki* om H:r *Thoma* Caplan efter Probsten år svag". — A. 1675 d. 3 Jul. "Proponerades att *Prof. M. Andreas Petrus* begiärar blifva Herdags Präst för *Lojå, Wånå* och *Tammela* Probsterijer? R. Emedan det år hvarcken nyttigt för honom eller vederligt, och kan hånda *Cancellario* och *D:no Episcopo* misshageligt; altså afrådes han här ifrån".

nnn) Libello ipso rationes petiti, justitia non vacare visi, illustrare liceat. "Höghvyrdige H. *Procancellarie*, *Magnifice D:ne Rector* &c. Såsom Gudh den Aldrahögste hafver genom den timeliga döden uti een saligh stundh ifrå denne usle jemmerdahlen och till sig kalladt min K. Svärfader, den fordom Åhrevyrdige och Höghlårde H. *Mag. Martinum Stodium* &c, hvilken uti sin lifstidh besinnan-

pleniorem Senatam d. 16 Febr. delatum, jussu PETRÆO interea cum Theologis conferre, oppido quidem heic nondum negatum, sed postea tamen a Consistorio Ecclesiastico, Præbendam eandem Theologiæ Profesori atque Doctori PETRO BÅNG d. 19 Apr. decernente (ooo), plane præcisum est. Ecclesiarum autem Professionibus Academicis annexarum arbitrium jure nullo competere ratus PETRÆUS Consistorio Ecclesiastico, successumque sperans prosperum factorum interea Holmiæ apud Illustrissimum Academiæ Cancellarium atque S. Regiam

des sin höga ålders svagheet att tillbörligen förestå 3 Kyrkior med a) stadigt Gudstienst, β) nödvändige *reparationer*, och γ) andra där vid *multiplicerade* besvär, utaf migh för några åhr sedan både mundt. som skrifteligen begerade N. 1, att jagh honom derutinnan betiena ville; Och iagh det samma sålunda efterlevvat som N. 2 utvisar, uppå hvilka skrifteliga *documenter* Hans Høgh Grefl. Nåd. de SRi Drotzet och denne Kongl. Acad. Nådige Cantzler hafver meddelat des höghvichtige samtycke att iagh efter min S. Svärfaders dödeliga fränfelle må *succedera* till Næendahl *Pastorat*; som een *annex* vid *ordinariam Professionem Theologicam* fuller tillför. ende hafver varit, men ingen till skada fast den någon tidh där ifrå varit hafver eller vidare förblifver, ty ingen af Hh. *Professorum annexer importerar* mindre och större besvärsligheet underkastar sin *Pastorem* åhn såsom Næendahl *Pastorat* vid denne tiden, hvarföre förmodeliggitt åhr att ingen af dee gode Hh. *Collegis* som *annexer* hafva till *Professionerne*, skola vela byta sigh till Næendahl och iagh i så motto, so som och för ofbte *motiver* och *documenter* skuld må åtniuta dem till goda, Allfördenskuldh vidh slikt tillfelle som förbte år, hafver jag ei kunnat underlåta ofbte *documenter* att *insinuera* uppå dedh att *Ampliss. D:ns Procancellarius, Magn. D:ns Rector* och samptl. *Sen. Academicus* täcktes skrifteligen migh *informera* om iagh uppå ofbtaste skåhl må niuta Næendahl *Pastorat* till *annex* eller ei? Förväntar här öfver önskeligh *resolution* medh stedse förblifvande" &c.

ooo) Vid. Protoc. Consistorii Eccles. e. d. & Litteræ postero die scriptæ, in collectione Rydholmensi superflites, quibus de decreto hoc ut & de PETRÆO tergiversante certior factus est Cancellarius Academiæ.

giam Majestatem conatum, potiundi vel munere ipso vel saltem usu anni gratiæ, nomine & jure uxoris petito, & re & verbis BÅNGIUM aditu ad officium bonaque & emolumenta quævis Pastoris prohibere conatus est, adversarios astu atque subdolis artibus variis sæpe lacescens & ad vim denique sibi inferendam compellens. Festo enim ascensionis S. Salvatoris die, quo esset ab Episcopo in ministerium sacrum ecclesiæ Nondalensis solenni actu introducendus BÅNG, a die 1 Maji a. ejusdem 1676, decreto Capituli litterisque Gubernatoris ditionis Aboënsis HARALDI OXE, in fidem occupationis justæ d. 30 Apr. datis, in eam transcriptus, decantato & ante & post concionem admodum circumcisam psalmo unico, brevissimo, sacra publica ad instar rituum precationis quotidianæ decurtata quam citissime ante adventum Præsulis absolvens, & obserato deinde suggestu clausoque templo, impedire fludivit ne inauguralia illa peragerentur, nec non domesticis BÅNGII villa Pastoris plane interdixit. Quamobrem ad Consistorium Ecclesiasticum citatus, sed causæ dictionem ibi, tanquam in alieno judicio, detrectans, ab officio aliquamdiu remotus est sacerdotali, & Consuli Senatoribusque civitatis Nondala edicto Gubernatoris simul injunctum est, ut viam BÅNGIO ad sacrorum administrationem atque plenum commodorum inde fluentium usum patefacere, vi revulsis claustris, si claves tradere PETRÆUS recusaverit (ppp). Bonis præmature sibi sum-

ppp) Vid. Protoc. Consist. Eccles. dd. 10 & 11 Maji a. 1676, quorum prototypi tantum supersunt. In posteriori hæc leguntur: "*M. Peträus* inskickade en *exception* att han icke vill *comparera* till *D:ni E:pi citation* för åthskilliga orsaker skuld, villiandes för K. M:t och Ac. Cantzl. gerna villig och skyldig vara att svara. — — *Resol.* — *Dn. Profesf. Peträus priveres*, och skrifves till församlingen att dhett som gördt år, skall försvaras, och om *Execution* anlijtes Hr" — — (cæt. defunt). Quæ in schedula LAURÆI supra commemorata hunc in modum explicata sunt: "*Wedh förefatte termin* frågades om *Profesfor M. Peträus* hade *comparerat*, men hördes icke af honom

fumtis itaque cedere hic coactus est, frustra quidem reluctans, sed eadem quamprimum recuperandi spe minime frustratus. Dum enim hæc his locis gererentur, collatum jam erat in PETRÆUM Pastoris in Nådhendahl, *Reso & Merimasko* n. unus diplomate Regio d. 3 Apr. a. 1676 dato (qqq), cujus quidem ex-

sielf, uthan opskickade genom *Acad. Curforem* en skrift, der j han siigh förklarar, at han icke vill *comparera* till *R:s/mi D:ni E:pi citation*; och så bleef han uthi *Consistorio* medh alle *D:rm Consistorialium* stuth (undantagandes H:s Höggh Ehrevördt H:r *D. Enevold Sænon.* som borto var;) ifrån sitt Prästa-embete *suspenderat*". — Edictum Gubernatoris, eodem hoc die editum, inter Acta Consistorii Eccles. varia exstat,

qqq) In collectione majori litterarum Regiarum & Cancellariorum Academiæ ita descriptum exemplar superest: "Wij Carl medh Guds Nådhe &c. Göre vitterligt, att efter som oss uppå framledne Kyrckioherdens och Probstens i Nådhendahl *Mag:ri Martini Stodij*, och *Profesforens* vidh vår *Academia* i Åbo *Mag:ri Andree Petrai* vägnar i undherdånigheet åhr föredragit huruledes bem:te Kyrckioherde och Probst för sin höga ålder ej förmätte församblingen och Probsterijet förestå, och fördenskuldh honom *Mag:tro Peträo* så som sin mågh, des förvaltning i sitt ställe updraga ville; hvilcket och så medh församblingens goda minne skedt åhr, och han *Petræus* der efter församblingen i några åhr, våhl och medh siene Sochne mens godha nöije förestådt haftr, och dee bägges fördenskuldh icke allenast om vår nådiga stadhsfestelse deruppå hafva anhallit, uthan att wij och honom *Petræum* till fulle *Successionen* efter hans Svärfadhers *Mag:tri Martini Stodij* dödeliga fränfålle stadhsfålla ville. Så emedan ofvanbem:te *Mag:r Stodius* nu seder-mehra igenom dödden åhr afgången, och församblingen således i *Mag:ri Petrai* hender lemnadh; alt så hafve wij i nådher gott sunnit, icke allenast i anseende till detta ofvantahlte ordentelige *Procedere* och församblingens Eenhelliga samtycke, uthan och både *Profesforens Mag. Andree Petrai* egne godhe tienster, skickelighet och våhlförhållande, så våhl som hans Fadhers fordom Biskopens i Åbo *Doctoris Æschilli Petrai* berömlige *Meriter* och benåmbde hans Svärfaders långlige tienster, icke mindre än att wij derhoos i nådigt betrachtande tagit hafvom, att detta giäldh och så till för-

exemplar aliquod, ex originali descriptum, per uxorem suam Holmia apportatum, die 1 Aug. Consistorio Academico exhibuit, fidem autem rei facere adeo non valuit, ut, chirographo Regis ipso nondum prodito, quod, per procuratorem quendam afferendum, diutius est expectatum, novo Gubernatoris interdicto prohiberetur, ne ulla ratione rebus Nondalensium ecclesiasticis se immisceret (rrr).

Episcopus contra, quo magis præter opinionem his rebus impeditus, eo acrius jam bellum movit. Pace eorum, qui naturæ humanæ veniam magnis viris facillime dandam putent, non possumus non testari, animo mortalium pectorum motibus justo vehementioribus agitato tantum hac in re agenda dedisse GEZELIUM, ut haud sciamus an notam diuturnitate non evanescentem ita sibi imprimens, de laudibus nominis sui aliquid deruerit. Videmur enim nobis videre & proprii commodi amore incensum communis utilitatis studium, & vindictæ cupidinem fervidiorem, longarum irarum causas primarias invidiæque stimulos perpetuos. Parœciam scilicet Rändämäki, quæ a S:ta Maria quoque nomen habet, hodie vulgatum, & cui eo tem-

ende *Academiens* betiente och *Profesforer* hafver varit vidh hengdt, och dedt fuller vidh een *Theologiæ Profession*, men dee samme som den nu beklådha, medh andre giåldh åhre försedde, så att vij icke någon skåligh gensago, i någon måtto see och finna, som denne *Mag:tro Peträo* i vågen vara kan eller böör, och förden-skuldh förordne och stadhfeste vij honom *Mag:m Andream Petræum Physices Profesforem* vedh vår *Academia* i Åbo, här medh och i kraft af detta vårt öppna bref, att iåmpte *Profesfionen* vara Kyrckioherde i Nådendahl och Refo geldh sampt *Annexen* Merimasko, medh all defs tillhörigh- och rättigheter, såsom hans *Antecessor* för honom nutit haf:r." &c.

rrr) Acta Consistorii Ecclesiastici varia, Nondalenses res tangentia, perlustrantes in interdictum hoc, d. 3 Aug. datum, incidimus.

tempore præfuit Profefor BÅNG, filio suo, JOHANNI GEZELIO *Juniori*, Theologiæ tum Profefori Extraordinario ad Academiam Auraicam, epiftola ad Cancellarium d. 9 Maji a. 1676 fcripta (sss) petentem in Epifcopum fufpicio non injuria cadit patrocini Facultatis Theologiæ haud meliore fide gefti, quam promiffo non ita pridem dato, de falario redditus Academicorum imminuente eidem filio fuo nunquam quærendo (ttt), ftetit, & veritatis defertæ Senatum inique accusans Academicum, quem in fuam de Nondaleniſi cauſa ſententiam contra PETRÆUM trahere fruſtra conatus fuerat, altius animo refidentis ſimultatis vi paruiſſe videtur (uuu).

Diſidia namque, parum laudis atque fructus contendentibus conciliatura & per ſe indigna, compoſita optantes, Conſiſtorii utriusque auctoritati conſulturi, Academici cæteri (vvv),
con-

sss) In collectione Braheana occurrit epiftola hæc, unacum alia d. 10 Jun. e. a. conſignata, unde Cancellarii aſſenſu neque caruiſſe peti- tum cogitur,

ttt) Cfr. Protoc. Conſiſt. Acad. dd. 24 Nov. a. 1675 & 7 Maji atque 17 Jun. a. ſequ. nec non *Biskopen i Åbo Stift Johan Gezelii den Åldres Minne*, af JOH. JAC. TENGSTROM, pag. 154 ſqq.

uuu) Ab ipſo ad Academiam adventu fere cum Conſiſtorio diſſentiens Procancellarius, ad intempeſtivas increpitationes natura præceps & omnia ad ſuum referens arbitrium, in controverſias incurrit pluri- mas, unde ortæ ſunt ſimultates perpetuæ, bonum publicum haud parum impediennes. Cfr. J. J. TENGSTROM l. c. pag. 140 ſqq.

vvv) Protoc. Conſiſt. Eccleſ. d. 5 Maji a. 1676: "*D. D. Enev. Talte att om M. Petræus kunde förſåkras anten om Rennåmåki, eller ock om Dn. Tunander ville flyttia dijt och Petræus till Lundå, och ſåledes kunde heela ſaaken ſlås: Men Dn. Eps klågade att han år girig och lath att förſtåå ſin profefſion*". Cfr. Protoc. Conſ. Acad. dd. 17 Jun. & 1 Aug. e. a. — Compositionis etiam conamina innuere videtur, plurimum lucis in cauſam univerſam præ-